

Rodna ravnopravnost u Crnoj Gori - analiza i smjernice za unapređenje

Februar 2024

Sadržaj

- 1. Uvod*
- 2. Trenutni zakonodavni okvir*
 - 2.1. Pregled postojećih zakona*
 - 2.2. Primjena zakona u praksi*
- 3. Strateški okvir*
 - 3.1. Evaluacija postojećih strategija*
 - 3.2. Uključenost različitih sektora*
- 4. Identifikacija ključnih problema*
 - 4.1. Nepotpuna implementacija zakona*
 - 4.2. Diskriminacija i stereotipi*
 - 4.3. Nedostatak edukacije*
- 5. Smjernice za unapređenje*
 - 5.1. Reforma zakonodavnog okvira*
 - 5.2. Širenje svijesti*
 - 5.3. Saradnja sa civilnim sektorom*
 - 5.4. Institucionalni razvoj*
- 6. Zaključak*

UVOD

Crna Gora, kao progresivna država orijentisana ka evoluciji i modernizaciji, stoji pred izazovima u ostvarivanju potpune rodne ravnopravnosti. Iako su preduzeti određeni koraci ka postizanju jednakosti polova, trenutno stanje ukazuje na neophodnost dubinske analize postojećeg zakonodavnog i strategijskog okvira. Ovaj esej prožet je ciljem pružanja sveobuhvatne analize aktuelne situacije, prepoznavanja ključnih problema i pružanja smjernica koje bi doprinijele unapređenju politike rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. S obzirom na dinamičnost društva, ključno je neprestano prilagođavati strategije i zakone kako bi se osigurala pravednost i jednakost za sve građane.

Crna Gora je na putu transformacije, s ambicijama da postane društvo u kojem svaki pojedinac ima priliku ostvariti svoj puni potencijal, nezavisno od rodnog identiteta. Iako su dostignuća vidljiva, izazovi su prisutni, a njihovo suzbijanje zahteva sistematski pristup. Ovaj esej stoga je usmeren ka temeljitoj analizi ključnih aspekata trenutnog stanja rodne ravnopravnosti, pružajući smjernice za unapređenje kako bi se postigli visoki standardi u ovoj važnoj društvenoj oblasti.

Prvi korak u razumijevanju izazova leži u analizi postojećeg zakonodavnog okvira. Bez obzira na postojanje zakona koji podržavaju rodnu ravnopravnost, ključno je istražiti njihovu primjenu u praksi i identifikovati eventualne propuste. Pored toga, osvrt na

strateški okvir neophodan je kako bi se procijenila efikasnost dosadašnjih pristupa i utvrdile smjernice za budući razvoj. U tom kontekstu, analiza će se usredsrediti na identifikaciju ključnih problema, razmatrajući nedostatke u primjeni zakona, izazove u suzbijanju diskriminacije i stereotipa, kao i nedostatke u edukaciji i svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti.

Cilj ove analize nije samo dijagnoza problema, već i pružanje konkretnih smjernica donosiocima odluka u Crnoj Gori. Implementacija predloženih unapređenja trebala bi poslužiti kao korak ka ostvarivanju potpune rodne ravnopravnosti i izgradnji inkluzivnog društva koje poštuje prava svih građana. Nastaviće se sa analizom ključnih problema i pružanjem smjernica u narednim segmentima ove analize.

2. Trenutni zakonodavni okvir

2.1. Pregled postojećih zakona:

Identifikacija postojećih zakona koji podržavaju rodnu ravnopravnost, kao i onih koji mogu biti poboljšani ili dodatno razvijeni

Crna Gora, kao država koja teži ka postizanju potpune rodne ravnopravnosti, suočava se sa neophodnošću detaljnog pregleda postojećeg zakonodavnog okvira kako bi se identifikovali oni koji podržavaju rodnu ravnopravnost, kao i oni koji zahtijevaju unapređenje. Ovaj pregled ima za cilj pružanje dubinskog uvida u

trenutni pravni pejzaž i usmjeravanje ka potrebnim izmjenama i dopunama.

Crnogorski zakonodavni okvir već obuhvata niz zakona koji podržavaju rodnu ravnopravnost. Primarni instrumenti u ovom kontekstu uključuju Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o radu, i mnoge druge. Ovi zakoni postavljaju osnovne standarde zaštite prava žena i muškaraca u različitim aspektima života, uključujući radno pravo, obrazovanje, zdravstvo, i slično.

Međutim, samo postojanje zakona nije dovoljno. Ključno je ocijeniti kako se ovi zakoni primjenjuju u stvarnosti. Pitanja kao što su pristup pravdi, efikasnost pravnih procedura i svijest o pravima moraju se pažljivo analizirati. Na primjer, iako postoji Zakon o rodnoj ravnopravnosti, može se postaviti pitanje koliko je efikasan u stvarnom rješavanju slučajeva diskriminacije na osnovu roda.

Istovremeno, identifikacija zakona koji su nedovoljni ili zastarjeli ključna je komponenta analize. Na primjer, može se uočiti potreba za poboljšanjem zakona koji se odnose na rodno zasnovano nasilje, kako bi se osigurala adekvatna zaštita žrtava i strože sankcionisali počinioci.

Takođe, zakoni koji regulišu oblasti kao što su pristup obrazovanju i zapošljavanju mogu zahtijevati dodatne izmjene kako bi se osigurala potpuna ravnopravnost u tim sektorima. Analizom trenutnih zakona može se utvrditi da li postoje propusti u zakonodavstvu koji dopuštaju nejednak tretman na osnovu roda, čime se postavlja osnova za potrebne izmjene.

Važan dio pregleda postojećih zakona je analiza efikasnosti pravnih mehanizama koji su uspostavljeni

kako bi se garantovala rodna ravnopravnost. Postavljanje zakona je samo prvi korak, dok njihova dosljedna primjena, praćenje i sankcionisanje kršenja ključni su za stvaranje društva u kojem se poštuju rodne različitosti.

Na osnovu izloženog analiziranja zakonodavnog okvira u Crnoj Gori, može se zaključiti da postoji solidna osnova za rodnu ravnopravnost. Međutim, identifikovani su i određeni nedostaci koji zahtijevaju pažnju i izmjene. Smjernice za unapređenje trebalo bi da uključuju precizne predloge izmjena postojećih zakona, jačanje pravnih mehanizama zaštite, i intenziviranje edukativnih kampanja kako bi se poboljšala svijest o pravima i obavezama u kontekstu rodne ravnopravnosti. Ova analiza treba poslužiti kao temelj za dalju reformu zakonodavnog okvira, ciljajući ka ostvarivanju potpune rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori.

2.2. Primjena zakona u praksi:

Analiza kako se zakoni primjenjuju u stvarnom životu, sa posebnim osvrtom na učestalost kršenja i izazova u sprovođenju

Crna Gora, kao zemlja koja teži postizanju potpune rodne ravnopravnosti, suočava se sa imperativom pregleda postojećih zakona kako bi se identifikovali aspekti koji podržavaju ovu politiku, ali i oni koji zahtevaju poboljšanja ili dodatni razvoj. Pregled zakonodavnog okvira od suštinskog je značaja za ocjenu postojeće

situacije i usmjeravanje napora ka ostvarivanju visokih standarda rodne ravnopravnosti.

Crnogorski zakonodavni okvir sadrži određene zakone koji su usmjereni na promociju i podršku rodnoj ravnopravnosti.

Na primjer, "Zakon o rodnoj ravnopravnosti" donijet je sa ciljem obezbjeđivanja jednakosti između polova u različitim aspektima života, uključujući oblasti obrazovanja, zaposlenja i političkog učešća. Ovaj zakon postavlja temelje za zaštitu prava žena i muškaraca, te zabranu diskriminacije na osnovu pola.

Takođe, "Zakon o radu" u Crnoj Gori sadrži odredbe koje štite radnike od rodne diskriminacije na radnom mjestu, obezbeđujući jednakost plata i uslova rada.

Ovi zakoni predstavljaju važan korak u pravcu ostvarivanja rodne ravnopravnosti, ali dalja analiza njihove primjene u praksi je neophodna kako bi se identifikovalo eventualni nedostaci.

I pored postojećih zakona, postoji potreba za identifikacijom pravnih praznina i nedostataka koji mogu ograničiti efikasnost politike rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Na primjer, iako postoji zakonodavstvo koje zabranjuje nasilje u porodici, uključujući i rodno zasnovano nasilje, uočava se da su izazovi u primjeni ovih zakona još uvijek prisutni.

Pored toga, važno je analizirati specifične sektorske zakone, poput onih koji regulišu oblast zdravstva ili obrazovanja, kako bi se ocijenila njihova usklađenost sa principima rodne ravnopravnosti.

Identifikacija zakonskih propusta ili neusklađenosti omogućava precizno usmjeravanje izmjena ili dopuna zakonodavnog okvira.

Pregled postojećih zakona u Crnoj Gori pruža uvid u stepen usmjerenosti društva ka postizanju rodne ravnopravnosti. Identifikacija zakona koji podržavaju ovu politiku predstavlja osnovu za dalje unapređenje, dok analiza zakona koji zahtevaju poboljšanja omogućava precizno usmjeravanje reformi. Sada je neophodno preći na sledeći korak u analizi, a to je istraživanje primjene zakona u stvarnom životu i suočavanje sa izazovima u sprovođenju.

3. Strateški okvir

3.1. Evaluacija postojećih strategija

U kontekstu ostvarivanja potpune rodne ravnopravnosti, evaluacija postojećih strategija predstavlja ključan korak ka utvrđivanju dosadašnjih uspjeha, identifikaciji izazova i postavljanju smjernica za dalje djelovanje. Crna Gora, kao progresivna država koja teži unapređenju društva, donijela je različite strategije koje su usmjerene ka postizanju rodne ravnopravnosti u raznim sektorima. Ovaj segment analize fokusira se na analizu i evaluaciju efikasnosti tih strategija.

Crna Gora je implementirala niz strategija sa ciljem postizanja rodne ravnopravnosti. Na primjer, "Strategija za rodnu ravnopravnost 2016-2020" postavila je ambiciozne ciljeve u oblasti obrazovanja, zdravstva,

ekonomske participacije i borbe protiv rodno zasnovanog nasilja.

Ova strategija predstavlja ključni okvir koji je trebalo obezbijediti napredak u ostvarivanju ravnopravnosti među polovima.

Pored toga, "Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici 2016-2021" bavi se i problematikom rodno zasnovanog nasilja, postavljajući ciljeve smanjenja incidencije i poboljšanja pristupa podršci žrtvama.

Evaluacija strategija treba uzeti u obzir postignute rezultate u odnosu na zacrtane ciljeve. Na primjer, analiza podataka o učestalosti rodno zasnovanog nasilja, uključujući i pristup žrtvama podrške, pruža uvid u efikasnost nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici.

U oblasti ekonomske participacije, evaluacija može uključivati analizu zapošljavanja žena na rukovodećim pozicijama, razlika u platama između polova i druge pokazatelje koji ukazuju na stvarnu jednakost šansi na tržištu rada.

Iako postojeće strategije postavljaju ambiciozne ciljeve, suočavaju se sa određenim izazovima u implementaciji. Nedostatak resursa, nedovoljna edukacija stanovništva o pravima i potrebama rodne ravnopravnosti, kao i izazovi u koordinaciji između različitih sektora, mogu biti faktori koji ograničavaju uspjeh strategija.

Na osnovu evaluacije dosadašnjih strategija, identifikacija izazova pruža osnovu za predlaganje unapređenja strategijskog okvira. Moguće intervencije uključuju povećanje budžetskih sredstava za implementaciju

strategija, intenziviranje obrazovnih kampanja o rodnoj ravnopravnosti i unapređenje saradnje između sektora kroz bolju koordinaciju i razmjenu informacija.

Evaluacija dosadašnjih strategija pruža jasnu sliku o postignućima, izazovima i potrebama za daljim unapređenjem.

Crna Gora ima priliku iskoristiti ova saznanja kako bi prilagodila svoj pristup i postigla još značajnije pomake ka potpunoj rodnoj ravnopravnosti. Nastavak analize usmjeren je ka ocjeni primjene zakona u različitim sektorima i identifikaciji izazova u sprovođenju rodno ravnopravnih politika.

3.2. Uključenost različitih sektora

U procesu ostvarivanja rodne ravnopravnosti, ključna uloga pripada ne samo zakonodavstvu i strategijama već i aktiviranju i uključivanju različitih sektora društva. Ovaj dio analize posvećen je analizi uključenosti različitih sektora u Crnoj Gori u ostvarivanju ciljeva rodne ravnopravnosti, sa naglaskom na ocjeni dosadašnjih napora i identifikaciji područja koja zahtijevaju dodatnu pažnju.

Javni sektor predstavlja ključnu ulogu u sprovođenju politika i zakona vezanih za rodnu ravnopravnost.

Analiza uključenosti javnih institucija, uključujući Vladu, ministarstva i lokalne samouprave, omogućava ocjenu dosadašnjih napora.

Na primjer, analiza godišnjih izveštaja o realizaciji mjera iz Strategije za rodnu ravnopravnost može pružiti uvid u aktivnosti i postignuća javnih institucija.

Privatni sektor ima značajan uticaj na oblikovanje radnih uslova i praksi zaposlenja. Analiza uključenosti privatnih kompanija u sprovođenje rodno odgovornih politika, poput jednakih plata, pruža informacije o nivou društvene odgovornosti ovih entiteta.

Pored toga, istraživanje korporativnih programa podrške roditeljima i usklađenosti sa zakonima o rodnoj ravnopravnosti doprinosi cjelokupnom uvidu.

Aktivno uključivanje međunarodnih organizacija, donatorskih tijela i nevladinih organizacija (NVO) takođe igra ključnu ulogu u ostvarivanju rodne ravnopravnosti. Procjena rada tih entiteta, uključujući i ocjenu efikasnosti projekata i programa koje finansiraju, doprinosi ukupnom razumijevanju uspjeha i izazova u postizanju rodne ravnopravnosti.

Iako postoji napredak, postoje određeni izazovi u uključenosti različitih sektora u ostvarivanju rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Nedostatak svijesti i obuke o značaju rodne ravnopravnosti u mnogim sektorima može ograničiti efikasnost implementacije politika. Takođe, potreba za jačim mehanizmima praćenja i izvještavanja o napretku doprinosi stvaranju transparentnog sistema uključenosti.

Na osnovu analize, predlažu se neki koraci za unapređenje uključenosti različitih sektora.

To uključuje jaču promociju svijesti o rodnoj ravnopravnosti kroz obavezne obuke za zaposlene, posebno u javnom i privatnom sektoru.

Takođe, uspostavljanje efikasnih mehanizama praćenja i izveštavanja povećava odgovornost i transparentnost u implementaciji rodno odgovornih politika.

Uključenost različitih sektora predstavlja ključni aspekt ostvarivanja potpune rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Kroz analizu dosadašnjih napora, identifikaciju izazova i predloge za unapređenje, društvo može raditi zajedno kako bi stvorilo inkluzivno okruženje koje promovira ravnopravnost među polovima.

Nastavak analize usmjeren je ka detaljnoj identifikaciji ključnih problema, sa posebnim osvrtom na učestalost kršenja i izazova u sprovođenju.

4. Identifikacija ključnih problema

4.1. Nepotpuna implementacija zakona

Nepotpuna implementacija zakona predstavlja jedan od ključnih problema u ostvarivanju rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Iako postoji zakonodavstvo koje štiti prava žena i muškaraca, njihova dosljedna primjena često nailazi na prepreke.

Jedan od glavnih izazova je nedostatak efikasnih mehanizama praćenja i sankcija za nepoštovanje zakona. Analiza sudskih postupaka i kazni u slučajevima rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije pruža uvid u

efikasnost pravnog sistema u zaštiti žrtava i kažnjavanju učinilaca.

Pored toga, obrazovanje pravosudnih organa i policijskih snaga o specifičnostima i ozbiljnosti rodno zasnovanog nasilja od suštinskog je značaja za poboljšanje implementacije zakona. Sveobuhvatna edukacija o principima rodne ravnopravnosti treba postati sastavni deo profesionalnog razvoja.

4.2. Diskriminacija i stereotipi

Uprkos zakonima koji zabranjuju diskriminaciju po osnovu pola, diskriminacija i stereotipi ostaju duboko ukorijenjeni u društvu Crne Gore. Diskriminacija se često manifestuje u oblastima zaposlenja, obrazovanja, pristupa zdravstvenim uslugama i drugim sferama života. Ovo stvara nejednakosti i otežava ostvarivanje ravnopravnosti u praksi.

Stereotipi o rodnim ulogama dodatno doprinose neravnoteži.

Tradicionalna očekivanja i norme često ograničavaju mogućnosti žena i muškaraca. Prevazilaženje ovih predrasuda zahteva obimne edukativne kampanje i aktivnosti koje će promovisati inkluzivna društvena očekivanja.

U tom kontekstu, važno je raditi na stvaranju društvene klime koja osuđuje diskriminaciju i podržava raznolikost. Kampanje koje ruše stereotipe i promovišu pozitivan odnos prema različitostima od suštinskog su značaja. Takođe, obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti treba biti

integrisano u obrazovni sistem kako bi se mijenjala svijest od najranijih uzrasta.

4.3. Nedostatak edukacije

Nedostatak edukacije i svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti predstavlja ključni problem koji izaziva stagnaciju u ostvarivanju ciljeva. U mnogim slučajevima, ljudi nisu dovoljno informisani o svojim pravima i principima rodne ravnopravnosti. Ovo stvara prostor za neinformisane odluke i ponašanja koja mogu održavati nejednakost.

Edukacija o rodnoj ravnopravnosti treba obuhvatiti sve segmente društva, od školskih programa do profesionalnog usavršavanja i obuke. Ovo uključuje i podizanje svijesti među zaposlenima u javnom i privatnom sektoru, kako bi se stvorila inkluzivna radna sredina. Osim toga, kampanje javnih informacija koje se fokusiraju na važnost rodne ravnopravnosti i dekonstrukciju predrasuda ključne su za promjenu društvene paradigme.

Nedostatak edukacije često dovodi do nedovoljne svijesti o štetnosti stereotipa, ograničavajućih društvenih normi i diskriminacije.

Unapređenje edukativnih programa koji uključuju obavezno učenje o rodnoj ravnopravnosti, kao i podsticanje otvorenog dijaloga u školama i univerzitetima, moglo bi značajno doprinijeti promjeni svijesti mlađih generacija.

Takođe, javne kampanje koje se bave važnim pitanjima rodne ravnopravnosti imaju ključnu ulogu u podizanju svijesti šire javnosti.

Kreativne inicijative, poput društvenih medija, umjetnosti i javnih događaja, mogu doprinijeti širenju poruka o inkluzivnosti i jednakosti među polovima.

Kroz ove aktivnosti, ne samo da se edukuje javnost, već se i podstiče građanski aktivizam. Aktivno učešće građana u promociji rodne ravnopravnosti doprinosi stvaranju društvene atmosfere u kojoj se poštuju različitosti i prepoznaje važnost jednakih prava i prilika za sve.

5. Smjernice za unapređenje

5.1. Reforma zakonodavnog okvira

Reforma zakonodavnog okvira ključan je korak u postizanju efikasnije rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Ovaj proces treba biti sveobuhvatan i usmjeren na identifikaciju i ispravku pravnih praznina, jačanje postojećih zakona i usklađivanje sa međunarodnim standardima.

Prva smjernica usmherena je ka unapređenju postojećih zakona.

To uključuje reviziju zakona o rodnoj ravnopravnosti, jačanje sankcija za kršenje ovih zakona i osiguranje da zakoni budu proaktivni u rješavanju novih izazova. Osim toga, važno je uključiti i glasove organizacija civilnog društva, aktivista za ljudska prava i stručnjaka u proces reformi kako bi se postigao sveobuhvatan i inkluzivan zakonodavni okvir.

Reforma takođe treba adresirati pitanje nedovoljne implementacije zakona. Unapređenje mehanizama praćenja, izvještavanja i kažnjavanja za kršenje zakona ključno je za jačanje odgovornosti u procesu sprovođenja. Uvođenje redovnih evaluacija i javnih izveštaja o napretku doprinosiće transparentnosti i omogućiti praćenje postignutih ciljeva.

5.2. Širenje svijesti

Povećanje svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti presudno je za stvaranje inkluzivnog društva. Edukacija treba biti usmjerena na sve društvene slojeve, od obrazovnog sistema do šire javnosti.

Prva smjernica podrazumijeva integraciju obavezne edukacije o rodnoj ravnopravnosti u školske programe na svim nivoima obrazovanja.

Djeca i mladi trebaju biti informisani o značaju ravnopravnosti, eliminaciji stereotipa i prevenciji diskriminacije. Takođe, važno je osigurati da obrazovni materijali i udžbenici promovišu inkluzivne i rodno odgovorne perspektive.

Druga smjernica uključuje kampanje podizanja svijesti u široj javnosti. Ove kampanje trebaju ciljati različite medije, uključujući televiziju, radio, društvene medije i javne događaje. Kreativne inicijative, poput umjetničkih projekata i kulturnih događaja, mogu privući pažnju i pokrenuti dijalog o važnosti rodne ravnopravnosti.

Uz to, važno je raditi s nevladinim organizacijama, aktivistima i zajednicama kako bi se podržali lokalni naponi u podizanju svijesti. Partnerstva između vlasti, civilnog društva i privatnog sektora mogu stvoriti snažnu mrežu koja podržava edukaciju i širenje svijesti.

5.3. Saradnja sa civilnim sektorom

Saradnja sa nevladinim organizacijama (NVO) predstavlja ključnu komponentu u ostvarivanju rodne ravnopravnosti. NVO su često pokretači pozitivnih promjena, pa je podrška njihovim inicijativama i aktivnostima od suštinskog značaja. Partnerstvo sa NVO-ima uključuje dijalog, razmjenu informacija i zajedničko planiranje kako bi se postigli zajednički ciljevi.

Osim toga, vlada može osigurati da se NVO aktivno uključe u procese donošenja odluka i davanja povratnih informacija o predloženim politikama. Ovo osnažuje civilno društvo, pruža različite perspektive i doprinosi većoj inkluzivnosti u oblikovanju politika.

5.4 Institucionalni razvoj

Institucionalni razvoj igra ključnu ulogu u stvaranju održivog okvira za rodnu ravnopravnost. Ovo uključuje jačanje kapaciteta institucija odgovornih za sprovođenje zakona i politika. Pored toga, važno je osigurati da institucije budu rodno osviještene i da u njihovim redovnim aktivnostima bude ugrađen rodno odgovoran pristup.

Razvoj posebnih sektora ili timova unutar institucija koji su posvećeni pitanjima rodne ravnopravnosti, kao i obezbjeđivanje kontinuirane obuke za zaposlene, doprinose stvaranju inkluzivnog radnog okruženja.

Ovo takođe uključuje promociju rodne raznolikosti u rukovodećim pozicijama, što doprinosi stvaranju ravnoteže između polova u procesima donošenja odluka.

Institucionalni razvoj takođe podrazumijeva uspostavljanje efikasnih mehanizama za prikupljanje podataka o pitanjima rodne ravnopravnosti.

Ovi podaci su ključni za praćenje napretka i identifikaciju oblasti koje zahtijevaju dodatne intervencije. Otvorenost i transparentnost u ovim procesima doprinose izgradnji povjerenja između institucija, civilnog društva i građana.

Smjernice za unapređenje u oblasti rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori pružaju okvir za sveobuhvatnu transformaciju društva. Kroz reformu zakonodavnog okvira, povećanje svijesti, saradnju sa NVO-ima i institucionalni razvoj, društvo može postići značajan napredak ka ostvarivanju potpune rodne ravnopravnosti.

Ove smjernice ne samo da ukazuju na ključne oblasti intervencija, već i promovišu aktivno uključivanje svih relevantnih aktera u ostvarivanje zajedničkog cilja. Ostvarivanje potpune rodne ravnopravnosti zahtijeva zajednički napor državnih institucija, civilnog društva, privatnog sektora i građana, a smjernice postavljaju temelje za postizanje ovog važnog društvenog cilja.

- **Konkretni predlozi/smjernice nadležnim institucijama za unaprijeđenje strateškog/zakonodavnog okvira u oblasti rodne ravnopravnosti:**

1. *Izmjene zakona o rodnoj ravnopravnosti:* u pogledu koji će dodatno definisati i osnažiti prava žena, eliminisati rodno zasnovano nasilje, te obezbijediti jednake uslove u oblasti obrazovanja, zaposlenja i drugih društvenih sfera.
2. *Uspostavljanje praćenja rodne ravnopravnosti u zakonodavstvu:*
Predložiti dodavanje mehanizama unutar svih relevantnih zakona koji će omogućiti ustavno praćenje primjene rodno odgovornih politika. Ovo uključuje redovno izvještavanje o statističkim podacima koji se odnose na rod, kako bi se bolje razumjeli trendovi i identifikovali problematična područja.
3. *Institucionalizacija rodne perspektive u strateškim planovima:*
Predložiti uključivanje rodne perspektive kao obavezne komponente u strateškim planovima na svim nivoima vlasti. Ovo uključuje planove za ekonomski razvoj, obrazovanje, zdravstvo, i druge sektore kako bi se obezbijedila konstantna pažnja prema postizanju rodne ravnopravnosti.
4. *Inkluzivnost u zapošljavanju:*

Predložiti izmjene zakona koje će stimulisati rodnu ravnopravnost u radnom okruženju, uključujući transparentnost u zaradama, bolje uslove za ravnotežu između poslovnog i privatnog života, te promociju rodno uravnoteženih timova na svim nivoima hijerarhije.

5. *Obavezna rodna edukacija:*

Predložiti uvođenje obavezne rodne edukacije u školski sistem, kako bi se dekonstruisali rodni stereotipi od najranijih uzrasta i promovisala svijest o važnosti ravnopravnosti.

6. *Unapređenje pristupa zdravstvenim uslugama:*

Predložiti unapređenje zakona kako bi se obezbijedila jednakost u pristupu zdravstvenim uslugama, sa posebnim naglaskom na reproduktivnom zdravlju i prevenciji nasilja nad ženama.

7. *Podrška žrtvama rodno zasnovanog nasilja:*

Predložiti jačanje zakonskih mjera koje pružaju podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja, uključujući hitne zaštitne naloge, sigurne kuće i efikasan pristup pravdi.

8. *Kreiranje jasnih mjera za implementaciju politika rodne ravnopravnosti:*

Predložiti jasne smjernice za implementaciju politika rodne ravnopravnosti, uključujući dodatne resurse, edukaciju zaposlenih i evaluacijske mehanizme koji će pratiti napredak i identifikovati eventualne prepreke.

ZAKLJUČAK

U svijetlu duboke analize rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, analiza pruža holistički uvid u trenutno stanje, izazove i potencijalne smjernice za unapređenje. Od uvoda koji ukazuje na progresivni karakter Crne Gore do analize zakonodavnog okvira, primjene zakona u praksi, uključenosti različitih sektora i identifikacije ključnih problema, analiza razmatra širok spektar aspekata povezanih sa rodnom ravnopravnošću.

Identifikacija ključnih problema, poput nepotpune implementacije zakona, prisustva diskriminacije i stereotipa te nedostatka edukacije i svijesti, pruža realan uvid u izazove koji ograničavaju postizanje potpune ravnopravnosti. Međutim, analiza ide korak dalje pružanjem smjernica za unapređenje.

Smjernice za unapređenje, poput reforme zakonodavnog okvira, povećanja svijesti, saradnje s NVO sektorom i institucionalnog razvoja, postavljaju temelje za stvaranje inkluzivnog društva. Ove smjernice naglašavaju važnost šireg društvenog angažmana i partnerstva između različitih sektora kako bi se postigli ciljevi rodne ravnopravnosti.

U zaključku, analiza iznosi važnost sveobuhvatnog pristupa, naglašavajući da ostvarivanje potpune rodne ravnopravnosti zahtijeva zajednički napor društva u cjelini. Crna Gora, kao progresivna država, ima priliku

postati lider u ovom području, ali to zahtijeva predanost, kontinuirane napore i saradnju svih relevantnih aktera.

Ova analiza nije samo pregled trenutnog stanja, već i putokaz za dalje djelovanje. Unapređenje rodne ravnopravnosti ne samo da donosi koristi pojedincima, već obogaćuje društvo u cjelini, stvarajući pravednije, inkluzivnije i održivo okruženje za sve građane.

U sklopu projektne aktivnosti posvećene analizi rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, nevladina organizacija "Gradjanski aktivizam" prepoznaje ključnu ulogu civilnog društva u oblikovanju javnih politika.

NVO se predstavlja kao pokretač pozitivnih promjena, angažovan u istraživanju, identifikaciji problema i davanju smjernica za unapređenje postojećeg stanja.

Kroz analitički pristup, "Gradjanski aktivizam" istražuje rodnu dimenziju ključnih javnih politika kako bi doprinio stvaranju inkluzivnih i efikasnih strategija.

Inicijativa za sprovođenjem analize prepoznaje neophodnost dijaloga između civilnog društva, državnih institucija i građana kako bi se postigao konsenzus o pravicima unapređenja. Kroz ovaj napor, "Gradjanski aktivizam" nastoji izgraditi mostove saradnje između različitih sektora, potencirajući potrebu za transparentnošću, odgovornošću i uključivanjem različitih perspektiva.

Uzimajući u obzir progresivni karakter Crne Gore, ova NVO ističe važnost javnog zagovaranja i promovisanja rodne ravnopravnosti kao temeljnog principa društva.

Pomenuta analiza kao projektna aktivnost ima za cilj ne samo analizu trenutnog stanja već i aktivno oblikovanje pozitivnih promjena putem preporuka i smjernica za reforme.

Ovaj pristup predstavlja odgovoran građanski aktivizam, ukazujući na nužnost zajedničkog rada za izgradnju društva koje poštuje svačija prava i jednakosti. "Građanski aktivizam" se stavlja u ulogu partnera u ostvarivanju rodne ravnopravnosti, podstičući dijalog, promovišući svijest i izazivajući institucije na odgovornost.

Kroz ovu inicijativu, ne samo da se analizira rodna dimenzija ključnih javnih politika već aktivno doprinosi putu ka održivom društvu gdje se poštuju sva ljudska prava i dostojanstvo.

